Назва секції «Дослідження всесвітньої історії та міжнародних відносин.»

Фицик І.Д., к. філос. н., доцент,
доцент кафедри соціальних і правових
дисциплін, Уманський державний педагогічний
університет імені Павла Тичини,
Фицик Л.А., к. істор. н., доцент,
доцент кафедри всесвітньої історії та методик
викладання історії Уманський державний
педагогічний університет імені Павла Тичини.

Польський романтизм крізь призму трансформаційних викликів європейської історії кінця XYIII – першої половини XIX століть

«XVIII століття – справді трагічний період історії Речі Посполитої … марші іноземних військ, розпад політичної системи, внутрішні конфлікти, які дуже часто підігрівали та використовували іноземні держави, трагічну Барську конфедерацію, зраду та нарешті – три розділи та знищення незалежної держави»[1, с. 9].

Прагнення польської інтелектуальної еліти осмислити сутність транформаційних цивілізаційних загальноєвропейських процесів, пов’язаних із Великою французькою революцією, зрозуміти місце та роль Польщі на мапі європейського континенту, співвіднести внутрішні політичні процеси з загальноєвропейським історичним тлом, зрозуміти витоки кризових явищ у польському державному проекті, спочатку вилились у бажання реформуваннння Речі Посполитої через прийняття Конституції 3 травня 1791 року. Спроба її імплементації посилила конфлікт всередині правлячої еліти, яким оперативно скористались сусідні Пруссія, Австрія та Росія, розшматувавши Річ Посполиту на шматки, та позбавивши поляків державності більше, ніж на століття.

Як зазначає Мар'ян Масоніус, - «найкращі розумові та моральні сили польського народу змушені були емігрувати; питання про причини втрати політичної незалежності та про способи звільнення, про історичну роль Польщі та про місце, яке міг би зайняти польський народ серед інших європейських народів, «стали центром і фокусом усіх устремлінь та помислів найкращих польських людей»» [2, с. 768].

Як зазначає З. Лемпіцький, «ідея відродження (мілінаристична ідея «нового неба і нової землі» в романтичному контексті) очевидно, ніде, крім як

Польщі, не пустила такого глибокого коріння» [6, с. 181].

Оскільки частина інтелектуальної еліти емігрувала у Францію, а інша мусила пристосовувалась до прусських та австрійських порядків, адаптація до нових реалій давала інколи неочікуваний позитивний результат. Знайомство з суспільними процесами цих країн, зокрема навчання в університетах дозволяло зблизити польську інтелектуальну ідентичність з європейською, що мало наслідком зростання популярності серед поляків ідей європейського романтизму, насамперед його німецької традиції, в особі Шлегеля, Шеллінга, Фіхте, Новаліса та ін.

Перебуваючи за межами Батьківщини Ю. Гоене-Вронський, З. Красинський, А. Міцкевич, Ю. Словацький, А. Тов'янський, Б. Трентовський розробили та презентували національне філософське трактування месіанізму [4, с. 7]. Провідним наративом їх візії було поєднання загальнонаціональних ціннісних парадигм з усвідомленою громадянською відповідальностю індивіда як запоруки інфінітивного існування державного інституту та національної спільноти.

Як зазначає З. Лемпіцький, «ідея відродження (мілінаристична ідея «нового неба і нової землі» в романтичному контексті) очевидно, ніде, крім як Польщі, не пустила такого глибокого коріння» [6, с. 181].

Поляки почали створювати нову ідеалістичну версію романтизму з провідною ідеєю месіанства свого народу, який Богом обраний та покликаний опікуватися християнством. що відрізнялась від так званого старо-польського, де йшлося про роль польської держави в Європі, У цій оновленій польсько-центричній концепції була закладена місія слов'янського месіанства, стрижнем якої стала ідея воскресіння («zmartwychwstania») польської держави, під проводом якої слов’янські народи, ще мало цивілізовані, під проводом поляків, ставатимуть щоразу більш гідними входження до спільної федерації [5, с. 146].

Саме таким чином польська суспільно-політична думка у тридцятих роках XIX століття прагнула виробити «оригінальний почерк», разом з тим, акцентуючи на своїх європейських витоках.

На думку польських романтиків у період соціальної трансформації

суспільства візіонерська місія інтелігенції особливо актуалізується. Радикальні зміни укладу життя соціальної спільноти штовхають колективну свідомість до зберігання національної системи смисло-життєвих цінностей. У їх інтерпретації призначенням інтелігенції як соціального феномену є у збереження, формулювання та транслювання прийдешнім поколінням комплексу національних цінностей та традицій. Характерними ознаками інтелігенції, що мають виокремлювати її в суспільстві від інших соціальних груп, повинні бути дотримання високоморальних цінностей, усвідомлена, креативна діяльність, спрямована на загальнонаціональне благополуччя, пріоритетну значимість інтелектуального способу життя та здатність критично осмислювати оточуючу дійсність. Месіанізм інтелігенції на думку романтиків мав полягати у безкорисливому та жертовному трансферуванні суспільних духовно-культурних цінностей від покоління до покоління заради забезпечення тяглості національного буття.

Домінуюче розуміння месіанізму найчастіше пов'язане з творінням Царства Божого у земному житті (хіліазм або міленаризм). Згідно цій традиції обрана провидінням особистість, народ, соціальна спільнота, держава реалізує покликання Божого посланця , що прагнучи в плині історичних подій звершити акт справедливості та впорядкованості, тим самим убезпечує людство від імовірних небезпек у майбутньому. Припускаючи можливість еволюційних процесів у зміні духовно-моральних пріоритетів у ціннісній ієрархії особистості, месіанізм разом з тим констатує, що національна свідомість та самоідентифікація спонукають до консервації, акумулювання, збільшення кількості певних фрагментів системи, передачі елементів культури від покоління до покоління на макрорівні [3, 176].

Сформований на визнанні первинності духовної сутності світу, польський месіанізм сприймався здебільшого через призму сакральності, визнавав надчуттєвість, понадемпіричність польської спільноти та візіонував проекцію духовного спасіння людства, готуючи ідеологічні підвалини «реінкарнації» польської національної держави у XX столітті.

Список використаних джерел:

1. Баттервік Р. Конституція 3 травня (1791). Музей історії Польщі. Варшава, 2021. 216 с.
2. Массониус М. Философия у поляков *Ибервег- Гейнце. История новой философии в сжатом очерке.* Санкт-Петербург, 1899.
3. Мессианизм (мессианство). *Социологический энциклопедический словарь* / Ред. Г. В. Осипов. Москва: НОРМА, 2000. 488 с.
4. Цимбалій І. П. Філософія польського романтизму: «ідеальна людина» А. Міцкевича, «конструкт народу» Ю. Словацького: автореф. дис. канд. філос. наук: 09.00.05. Київ, 2009. 18 с.
5. Wasik W. Historia filozofii Polskiej. Warszawa: Instytut wydawniczy Pax, 1966. T.2. 404 s.
6. Lempicki Z. Renesans, Oswiecenie, Romantyzm. Warszawa, 1966. T. 1. 181 s.

Анотація

Фицик І. Д., Фицик Л.А. Польський романтизм крізь призму трансформаційних викликів європейської історії кінця XYIII – першої половини XIX століть.

У дослідженні здійснюється спроба окреслити історичні підвалини формування польського романтизму кінця XVIII – початку XIX століть. Наголошується на включеності процесів, що мали місце у тодішній суспільно-політичній думці Польщі до загальноєвропейських тенденцій. Разом з тим автори послідовно висвітлюють особливості поширення ідей романтизму у польській суспільній думці, специфіку інтерпретації його окремих ідей.

Ключові слова: раціоналізм, класицизм, історизм, філософія романтизму, месіанізм, проблема свободи, національне відродження.

Summary

Fytsyk I. D., Fytsyk L. A. Polish Romanticism through the Prism of Transformational Challenges of European History in the Late Thirteenth and First Half of the Nineteenth Centuries.

The study attempts to outline the historical foundations of the formation of Polish romanticism in the late eighteenth and early nineteenth centuries. The author emphasizes the inclusion of the processes that took place in the socio-political thought of Poland at that time in the general European trends. At the same time, the authors consistently highlight the peculiarities of the spread of Romanticism in Polish public opinion, the specifics of the interpretation of its individual ideas.

Key words: rationalism, classicism, historicism, philosophy of romanticism, messianism, the problem of fre